

נייר עמדה: השלכות היעדר סטנדרטים לטיפול מרפאתי בבריאות הנפש על מתן שרות איכותי וזמין בפריפריה ובפריפריה החברתית.

רקע ותקציר:

מצב השרותים הנוכחי בבריאות הנפש בכלל הארץ ובפריפריה הגיאוגרפית והחברתית בפרט רחוק מלהניח את הדעת. המצב קשה אף יותר כשבוחנים את הנגישות לטיפול פסיכולוגי בנפרד מטיפול תרופתי פסיכיאטרי. הנתונים מראים תורי המתנה ארוכים הרבה מעל הסביר, מחסור רב באנשי מקצוע וכן פריסה דלילה של מרפאות לבריאות הנפש בייחוד באיזורי הפריפריה. מתן השרותים באזורים אלו, למרות כוונה טובה של אנשי בריאות הנפש בקופות החולים, תלוי ב"כוחות שוק" הגורמים לעתים רבות לכך שבתחרות מול צורך בשרותים של רפואה דחופה ושל טיפולים מצילי חיים, השקעת משאבים בבריאות הנפש נשחקת. בנוסף, על פי אותם "כוחות שוק" קשה יותר לגופים המספקים שרותים למצוא כוח אדם איכותי ויעיל בהיקף הנדרש בפריפריה, ומבחינה כלכלית טהורה, מתן שרות בסיסי שזכאים לו תושבי הפריפריה נדמה כלא משתלם לנוטני השרות ולמקבלי ההחלטות ולפיכך נדחק אחורה בסדר העדיפויות. בניגוד לתחומי בריאות אחרים בתחום הנגישות לטיפול פסיכולוגי ההמלצות לתיקון יכולות להיכנס לתוקף בתוך זמן קצר ובעלות נמוכה מאוד. המלצותינו הן: 1. החזרה לתוקף של נוהל שירות מרפאתי בברה"ן שבוטל. 2. הגדרת תקינה פר קפיטה לצוות מטפל 3. הגדרת סטנדרט מספרי לקריטריון "במרחק סביר". 4. תקצוב איש מקצוע אחד ברמה ארצית שיעסוק ברגולציה על התחום בפריפריה.

חשיבות הסטנדרטים ברגולציה יעילה:

הדרך להתגבר על הבעיה הקיימת היא נהלים ותקנות שישמרו על סטנדרטים אותם מחוייבים נותני השרות לספק, ממש בדומה לכך שחברת "אגד" למשל מחוייבת להפעיל קווי שרות גם ליישובים שההפעלת שרות בהם אינה אטרקטיבית מבחינה כלכלית לחברה.

על פי הרפורמה הביטוחית בבריאות הנפש, האחריות על מתן השרות הועברה לקופות החולים בעוד משרד הבריאות הצהיר בכל הזדמנות כי המודל הנכון הוא כזה שעל פיו המשרד יתרכז ברגולציה, וכן כי על מנת שתתבצע רגולציה טובה במערכת יש הכרח להפריד בין נותן השרות ובין הרגולציה. יחד עם זאת **דווקא עם כניסתה לתוקף של הרפורמה הביטוחית בבריאות הנפש, ביטל משרד הבריאות את קובץ הנהלים הנוגעים לטיפול מרפאתי בבריאות הנפש. באתר משרד הבריאות הסטטוס של נוהל זה מוגדר כ" לא בתוקף" (נוהל מס' 70.002 'נהלים וסטנדרטים במערך האמבולטורי - נוהל שירות מרפאתי בבריאות הנפש" מה 1/2/2010)** במקום הנוהל שבוטל לא הופץ כל נוהל חדש. מדובר היה בנוהל מקיף שכלל 24 עמודים שהסדירו את איכות והכשרת כוח האדם בתחום, את היקף וגיוון המטפלים הנדרש במרפאות וכן שלל נושאים הנוגעים בין השאר לזמינות השרות ולזמני המתנה. לא מתקבל על הדעת שדווקא בתקופה בה משרד הבריאות מצהיר על רצונו

להתרכז בתפקיד הרגולטור בתחום בריאות הנפש, דווקא אז הוא יבטל נוהל מקיף ומעמיק שפורסם אך לפני שנים מעטות, ב 2010 .

מצב העניינים הבלתי סביר כעת הוא שאין כל נוהל על פיו ניתן לדרוש או לאכוף את מתן השרותים .
הסטנדרט היחידי הקיים הוא האמירה הכללית כי השרות צריך להינתן" באיכות סבירה בתוך זמן סביר במרחק סביר". אולם ללא הגדרה ברורה של מושגים אלו ברור כי לא ניתן לאכוף אותם .

מחסור בתקינה מחייבת:

בנוסף להיעדר הסטנדרטים לטיפול מרפאתי בולט גם היעדר מפתח תקינה לאנשי טיפול המגדיר יחס מספרי בין מספר אנשי הטיפול לבין מספר המבוטחים . גם במנהלת הרפורמה המלווה את הרפורמה הביטוחית הכירו לאחרונה כי יש מחסור במאות תקנים של פסיכולוגים ועובדים סוציאליים במערכת , לאור זמני ההמתנה הארוכים מאוד לטיפול פסיכותרפויטי . **ברור כי בהיעדר מפתח תקינה מחייב אין כל דרך לדרוש מנותני השרות להעמיד לרשות הפונים כוח אדם בהיקף מתאים , יתרה מזאת , אין כל דרך להעריך מהו ההיקף המתאים .** לאחר מספר לא מועט של שיחות עם מקבלי החלטות בכירים במשרד הבריאות ניתן לומר בבירור כי **משרד הבריאות מסרב ליצור סטנדרטים בתחום התקינה ולא ידוע לנו על מפתח כזה המצוי בקופות החולים .**

היעדר פיקוח על התקציב הייעודי בתחום:

חשוב להדגיש כי לא מדובר כלל וכלל במחסור במשאבים או בהיעדר תקציבים ייעודיים בתחום. ההיפך הוא הנכון: התקציב לטיפול מרפאתי בבריאות הנפש הועמד בשנה הקודמת על 550 מלש"ח, מתוך חישוב של 4% מהאוכלוסייה הבוגרת ו 2% מאוכלוסיית הקטינים שאמורים לקבל 9 מפגשים ו 12 מפגשים בהתאמה בממוצע לאדם. מנתונים שפרסם משרד הבריאות על היקף מתן השירות בשנה הראשונה להפעלת הרפורמה הביטוחית בבריאות הנפש עולה כי **בוצעו רק 55% מהמגעים שתוקצבו**. משמעות הדבר היא לפחות 250 מלש"ח שהוקצבו לתחום אך הגיעו ליעדים אחרים. מצב זה אפשרי כיון שהתקציב אינו מסומן ("צבוע") ולמעשה אין חובה להשתמש בו למטרה שלשמה הוא הוקצב. זהו היבט נוסף של היעדר פיקוח, אשר יחד עם ביטול הסטנדרטים הקיימים בתחום מפקיר את האוכלוסייה באיזורים המוחלשים לכוחות שוק השוחקים את זכותם לשירותי בריאות נפש בהיקף ובאיכות שהם זכאים לה .

היעדר אכיפה:

רגולציה אפקטיבית חייבת לכלול שני מרכיבים לפחות (1): נהלים ברורים ומקיפים ו (2) דרכים יעילות לפיקוח ואכיפה של אותם נהלים. אולם נראה כי הבעיה קיימת גם בתחום פיקוח והאכיפה ולא רק בתחום יצירת הסטנדרטים. גם בתחום היחידי בו קיים איזשהו סטנדרט לאיכות השרות, קרי, מספר המפגשים הממוצע לאדם אין אכיפה אפקטיבית. מספר המפגשים הממוצע לאדם בתום השנה הראשונה לרפורמה עומד על כ 6.7 מפגשים, הרבה למטה מהסטנדרט שהוצב (9) למבוגר ו 12 לילד (והרבה עוד פחות מהנהוג טרם הרפורמה) כ 11 בשנים האחרונות בכלל האוכלוסייה. (כל זאת במצב בו התקציב שהוקצה לתחום נוצל רק

בחציו. לא ידוע לנו על שום צעד שננקט או מנגנון שנוצר על מנת לוודא כי בהמשך הדרך תהיה עמידה בסטנדרט זה .

המלצות לתיקון מיידים:

1. החזרה לתוקף של נוהל שרות מרפאתי בבריאות הנפש (70.002) שבוטל .
2. הגדרת סטנדרטים מחייבים לתקינה בבריאות הנפש פר אדם באוכלוסיה שיהלמו לכל הפחות את הצרכים ואת היקף השרות ומספר המפגשים הממוצע שהוגדר במסגרת ההיערכות לרפורמה .
3. הגדרת סטנדרטים ברורים שיפרשו באופן קונקרטי וברור את המושג " שרות במרחק סביר "על מנת ליצור כיסוי גיאוגרפי מותאם .
4. בנייה ותקצוב של מערך רגולציה שיאפשר הקפדה על כל הנ"ל .

בנפשנו: מתמחים בפסיכולוגיה למערן מערך בריאות הנפש הממלכתי

פרטי התקשרות:

רפאל יונתן לאוס , מתמחה בפסיכולוגיה קלינית. פל' 052-4569004

Refael.yonatan@mail.huji.ac.il

לוח מספר 1: נגישות לטיפול פסיכולוגי בפריפריה (מדגמי)

הערות נוספות	זמן המתנה לטיפול פסיכולוגי	ספק השירות	יישוב
	9 חודשים	קופ"ח מאוחדת	באר שבע
	7-13 חודשים	מרפאה מסונפת לבי"ח ברזילי (מבוגרים)	באר שבע
	13 חודשים	מרפאה מסונפת לבי"ח ברזילי (ילדים)	באר שבע
	למעלה מ-6 חודשים	קופ"ח כללית	חיפה
	3-7 חודשים	מרפאה ממשלתית	נהריה
	7-10 חודשים לכל הפחות	מרפאה ממשלתית (ילדים)	לוד
	כ-4.5 חודשים	מרפאה ממשלתית (מבוגרים)	לוד
	אין טיפול פסיכולוגי	קופ"ח כללית ילדים ונוער	נתיבות
	אין טיפול פסיכולוגי		דימונה
נק' שירות פסיכיאטרית בלבד	אין טיפול פסיכולוגי	קופ"ח כללית ילדים ומבוגרים	כפר כנא
נק' שירות פסיכיאטרית בלבד	אין טיפול פסיכולוגי	קופ"ח כללית	מצפה רמון
נק' שירות פסיכיאטרית בלבד	אין טיפול פסיכולוגי		עפרה
נק' שירות פסיכיאטרית בלבד	אין טיפול פסיכולוגי		קרית ארבע
	אין טיפול פסיכולוגי לילדים	קופ"ח כללית	בית שאן